

vestimentis contegunt, et quasi ad nos sustentandos ac roborandos accedunt, cum tamen ad animum omni gratia spiritali spoliandum et occidendum adveniant. Ceterum, quid hi amici Job in primo congressu egerint, consideremus.

vers. 11. 12. CUMQUE ELEVASSENT PROCULO OCELOS SUOS, NON COGNOVERUNT EUM, ET EXCLAMANTES PLOBAVERUNT, SCISSIONE VESTIBUS SPARSERUNT PULVEREM SUPER CAPUT SUUM IN COELUM. — Describitur hoc loco gestus admirationis ac doloris, quem amici illi reges ad primum Jobi, plagis horrendis cooperiti, atque in sterquilinio sedentis, aspectum attoniti ediderunt. Sed in primis spectanda verba: « Non cognoverunt eum. » Quippe cognoverant Jobum opulentum et principem; non cognoscebant inopem et calamitosum hominem. Non enim est idemmet qui fuerat rex, et qui erummosus et pauper est: alius est quem felicitas exehit, et quem fortuna deprimit. Etsi enim homo semper sit homo, non tamen in quavis fortuna idem homo est. Mutat homo cum honore formam, neque in prospera fortuna eundem illum invenies. Non enim qui privatus fuerat, ille idem est qui ad honores ascendit, et contra; alius est, quamvis perseveret in eadem natura. Honores mutant mores, imo et personam. Alia persona mox est sub eodem nomine. Unde non mirandum, si amici illi quondam Jobi eum non cognoscebant jam erummosum, quem paulo ante florentem viderant. Ceterum, qua admirationis ac doloris planctusque signa ediderint, contemplerur: « Seissis, inquit, vestibus sparserunt pulverem super caput; » ac scindere quidem vestimenta doloris esse significationem superiori capite, ad vers. 20, annotavimus. Eandem quoque significationem habet illa pulveris supra caput aspersio, quam etiam in *Threnis* suis describit Jeremias, cap. II, 10, dicens: « Sederunt in terra, confecerunt sones filiae Sion, consperserunt cinere capita sua; accineli sunt ciliciliis, » etc. Iisdem igitur gestibus tres illi reges usi sunt ad vehementem suum stuporem ac dolorem in amici calamitate declarandum, et ad se aliquo tenus afflicti moribus conformandum. Prudentissimum sane erat et humanitatis plenum hoc eorum consilium, et aptissimum consolationem auspicandi principium, nisi illud postmodum, necio quo spiritu instigati, aculeatis suis increpationibus vitassent. Nihil enim ad dolorem alicujus alleviandum aut mitigandum accommodatus quam similem illi fieri ac luce. His gestus habitumque assumere, et sic quodammodo doloris partem in se transferre, mororemque cum amico dividere ac dimidiare. Nam, ut recte docet Cicero, lib. V *Tusculan.*, hæc sunt officia consolantium tollere ægritudinem fun. d. us, aut dare, aut detrahere quamplurimum, aut suppressere, nec pati manere longius, aut ad aliam traducere. Omnibus nempe modis fulerendi sunt qui corrunt, nec coherere possunt propter magnitudinem ægritudinis. Consolatorum ergo partes subituri tres illi

reges, primum et ante omnia condolentium gestus habitumque induunt, « et exclamantes plobraverunt, seissisque vestibus sparserunt pulverem super caput suum, » etc. Quod magno iudicio accurate expendens Origenes, lib. III in *Job*, annotavit illos eo consilio hoc fecisse, ut ejus factum imitando summum ægro consolationem, et quem poterant maximum honorem exhiberent. Quasi dicerent: « Quæ fecisti, o Job, facimus, et quæ gessisti gerimus: vestimenta nostra scindimus, et terram supra capita nostra spargimus. Sic namque et tu fecisti ante paululum, o Job; utinam ceteros dolores tuos tecum dividere possemus! » Hac sane condolentia nullo magis Jobum honorarunt et consolati sunt, quam si verbis tantum, etsi magnificentis, intimum doloris sui sensum expressissent. Non enim dolorem alicuius recte consolator subleat, nisi simul eum eo etiam doleat, quemadmodum ferrum cum alio ferro (ut S. Gregorius ait) non bene coheret, nisi utrumque igne mollescat, Ita nimirum Christus quoque lacrymatus fuit, *Joa.* XI, 35, ubi Mariam fratris sui Lazari mortem deplorare vidit, et Apostolus monet nos, *Rom.* XII, 15, « flere cum flentibus. » Quæ condolendi atque collacrymandi ratio in consolando plurimum valet.

13. ET SEDERUNT CUM EO IN TERRA SEPTEM DIEBUS ET SEPTEN NOCTIBUS, ET NEMO LOQUEBATUR ET VERBUM: VIDEBANT ENIM DOLOREM ESSE VEREMENTEM. — Iste motus quoque sedendi in terra solum apud veteres lugentibus fuisse proprium ac familiarem, tam ex hoc loco quam ex secundo *Threnorum* versu decimo paulo ante citato, alisque Scripturæ locis manifeste colligitur. Quomodo autem tres illi amici septem integros dies apud Jobum in silentio ac mœnore considerando transegerint, diversimodo explicant auctores. Ac Origenes quidem ait Jobum in adventu amicorum a sterquilinio surrexisse, et in domum ac civitatem suam se recepisse, ut tantos hospites pro dignitate honesto saltem loco exciperet, ibidemque septem integros dies, divina illos virtute sustentante, sine cibo et potu exegisse. Verum hoc Olympiodorus, quem D. Thomas, Lyranus, Cajetanus, alique passim sequuntur, minime probatur; ejus verba, quibus in *Catena* nodum hunc solvit, sunt hujusmodi: « Non dicit Scriptura totos septem dies totasque septem noctes illi assedissee amicos: perspicuum igitur est eos, ubi magnam diem partem assedissee, discedere solitos ad necessaria munera conficienda, ac rursus redeuntes ad nullam noctem sessitavisse; deinde abiisse, tum de mane ad eundem revertisse: id quod certissimum summeque dolentium amicorum proprium est. Quotidiani vero sermonis consuetudinem complexa Scriptura simpliciter pronuntiavit septem illos dies septemque noctes propter eum sedisse. Nam cum Jacob ait annos quatuordecim servivisse et diei aestu exustum esse, ac noctis glacie obriguisse, an idcirco nunquam sub tectum conde-

bat? nullam toto illo tempore quietis partem capiebat? Hæc ergo velle ad calculos revocare ridiculum est. Scriptura enim, ut dixi, a sermone familiari non recedit. » Sic ille. Septem igitur dies totidemque noctes amico suo assedissee dicuntur, quia nimirum totum illud tempus sive diurnum, sive nocturnum, luctui presitutum, legitime impenderunt, quod ex consuetudine ab illis impendi solet qui alios in suo dolore consolantur, juxta illud *Ecclesiast.* cap. XXII, 13: « Luctus mortui septem dies. » Quo dierum spatio Jacobo quondam parentatum legimus. Neque enim vero simile est continuum illud tempus ita dolori ac luctui totum fuisse impensum, ut sine ulla intermissione toto illo tempore tres amici Jobi continenter assedissee, quia hoc nimis molestum accidisset tum amicis, qui gravem illum halitum et teterrimum foetorem, quem corpus Jobi in saniem resolutum, et tot ulceribus purulentum jugiter exhalabat, tanto tempore sustinere, aut ferre nullo modo potuissent; tum etiam fortasse multo magis ipsimet Jobo, qui suum lugendo et ejulando consolari dolorem in amicorum oculis sine pudore non poterat. Deinde parum credibile videtur, amicos illos reges totum illud septendecimale tempus jejuniis transexisse. Nam in loco tam fetenti ac sordido, in ipsomet Jobi teterrimum mephitim exhalantis conspectu quis vel in extrema fame stomacho nauseante cibos sumere potuisset? Jobum autem una cum illis in domum suam concessisse, ut ipsos honesto hospitio exciperet, gratis ab Origene dicitur, cum nullum omnino habeat in

Scripturis fundamentum, præterquam quod ipsemet Job in isto statu tam calamitoso ad istiusmodi munus tractandi tales pro dignitate hospites prorsus ineptus censeretur. Probabilissimum itaque videretur, et in re incerta maxime vero simile, ipsos statis quotidie temporibus ad Jobum extra civitatem in sterquilinio sedentem accessisse, ad tam triste illud et insolitum spectaculum cum stupore contemplandum, eique externis mœstitiæ signis condolendum (uti textus Scripturæ non obscure insinuat), dolorisque magnitudinem veluti attonitos silentio monstrasse, tacite significantes majorem longe Jobi dolorem existere quam ut verbis illi possit. Quemadmodum enim medici (inquit Plutareus) in vehementi fluxu pituitæ non statim succurrunt pharmaciis, sed foris admoveant quod tempore concoquat humorem, ac tum medentur, ita in recenti dolore facendum, donec tempore mitior admittat consolationem. Quod autem hanc postmodum non satis aptam et Jobo accommodatam attulerint (cum Origenes, lib. III, Olympiodorus in *Catena*, S. Gregorius in *Prefatione in Job* cap. V, alique Patres passim doceant ipsos fuisse viros sanctos et cordatos, utpote sanctissimi hominis amico familiares), existimo non tam malitie quam ignorantie ipsorum tribuendum, quia communi illius temporis opinione decepti existimabant tantas penas nulli a Deo nisi ob gravia scelera irrogari. Sed de his postea pluribus. Nunc ad sequens caput transeamus, ut post diuturnum silentium sanctissimæ Jobi oracula percipiamus.

CAPUT TERTIUM.

SYNOPSIS CAPITIS.

Job, lazaris natura habentis, maledicti diei natiuitatis suæ, presentique vite, ostendens mortalium miseriam, et a quot malis liberatur qui hac luce statim privatus est.

1. Post hæc aperuit Job os suum, et maledixit diei suo, 2. et locutus est. 3. Preat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est: Conceptus est homo. 4. Dies ille vertatur in tenebras, et umbra mortis; occupet eum caligo. 6. Noctem illam tenebrosam turbo possideat, non computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus. 7. Sit nox illa solitaria, nec laude digna: 8. maledicant ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leviathan; 9. obtenebrentur stellæ caliginæ ejus: expectet lucem et non videat, nec ortum surgentis auroræ. 10. Quia non conclusit ostia ventris, qui portavit me, nec abstulit mala ab oculis meis. 11. Quare non in vulva mortuus sum, egressus ex utero non statim perii? 12. Quare exceptus genibus? cur lactatus uberibus? 13. Nunc enim dormiens silerem, et somno meo requiescerem: 14. cum regibus et consulibus terræ, qui ædificant sibi solitudines: 15. aut cum principibus, qui possident aurum, et replent domos suas argento: 16. aut sicut abortivum absconditum non subsisterem, vel qui concepti non

Condo-
lentia
quantum
ad
allevian-
dam
doloris
causas.

vers. 11.

Quomodo
septem
dies et
tres
amici
Job
transe-
gerunt

viderunt lucem. 17. Ibi impii cessaverunt a tumultu, et ibi requieverunt fessi robore. 18. Et quondam vincit pariter sine molestia, non audierunt vocem exactoris. 19. Parvus et magnus ibi sunt, et servus liber a domino suo. 20. Quare misero data est lux, et vita his qui in amaritudine animæ sunt? 21. Qui expectant mortem, et non venit, quasi effloientes thesaurum. 22. Gaudetque vehementer cum invenerint sepulchrum. 23. Viru quos abscondita est via, et circumdedit eum Deus tenebris? 24. Antequam comedam suspiro: et tanquam inundantes aquæ, sic rugitus meus: 25. quia timor, quem timebam, eventus mihi: et quod verbar accidit. 26. Nonne dissimulavi? nonne silui? nonne quievi? et venit super me indignatio.

Vers. 1.
Quantum
prodest
silenti-
um
inter
aversa
dum
religio-
sæque
serva-
tum.

1. POST HEC APERUIT JOB OS SUUM. — Hactenus siluerat vir sanctissimus æquo animo tribulationis pondus sustinens, nec ullam profertur querelam; quod propter post tam diuturnum silentium iure meruit, inquit Ambrosius, ut tandem aperirens os suum mysteria loqueretur. Quid enim aliud significat illa verba: « Post hæc, » nisi post acceptas plagas, post amicum adventum, post septem dies silentio transactos, post vermiculorum famem expletam, ut argute notat Origenes, diens morem esse Orientalium, Persarum, Medorum, Chaldeorum inter pocula non loqui? Hanc ergo gentis suæ consuetudinem observans vir sapiens, dum de illius sanguine vermes convivabantur, tacuit, nec verbum ullum dixit: sed post sedatam vermiculorum sitim, post diuturnam in silentio patientiam, tandem aliquando os aperuit ac loqui cepit, docens nos, ut si sancte digneque tribulationis tempore loqui desideremus, dudum prius sileamus, atque æquo animo ærumas toleremus, cum certe non minus Deo gratum sit istiusmodi in principio tribulationis silentium, quam in ejus prosecutione sancta loquentia. Hoc in primis fuit in sanctissimo Jobo prorsus admirabile, quod tot tantisque coopertus plagis, a principio siluerit, nec querulosum aliquod verbum protulerit. Quod accurate annotans Origenes lib. I in cap. 1 Job, merito his verbis admiratur: « Cum, inquit, unum ex pluribus videretur Jacob filium perdidisse, a ceteris omnibus consolari non potuit, sed dixit: *Descendat iugens in infernum*; magnumque autem Job post pecculi perditionem, et post bonorum omnium direptionem, omnium filiorum miserabilem interitum pariter simul eum audisset, non suspiravit, non ingenuit, non maledixit, non blasphemavit, non culpavit. » O admirandam et stupendam omnibus non solum hominibus, sed etiam angelis patientiam, ipsisque adeo dæmonibus tremendam ac formidabilem! Quemadmodum S. Chrysostomus, lib. III in Job exclamat, dicens: « Non solum omnes homines, sed putro, quod et audeo dicere, etiam ipsos angelos atque omnes dæmones perterriti Jobi tolerantia atque constantia, quia cum Satan acciperet in eum potestatem, cuncta hæc in eo exercuit, que omnium corda in pavorem decedunt, et omne animam stupere faciunt. » Et

tamen tanta sustinens non genuit, non maledixit, non est conquestus, quinimo, quietissima intra se pace fruens, totum hoc negotium in tranquillissimo silentio soli Deo dereliquit atque commisit. Quid ergo mirum, si non defecit, si sustinendo perduravit, si vicit, si Dei auxilium impetravit, et omnes insultus inimici superavit? cum nullum aptius sit medium ad tribulationem fortiter perferendam, sicut et ad opem divinam proferendam, quam sic silere, juxta illud *Isaie*, cap. xxx, 18, aureum vere oraculum: « In silentio, et spe erit fortitudo vestra. » In silentio, inquit, id est in sustinentia et omni auxilii humani desipientia, et in spe, id est in solis divinæ opis expectatione erit fortitudo vestra, scilicet adversus omnium malorum incursum. Hinc si, nostro vitio et peccato divinam in nos vindictam provocante, in gravem quampiam tribulationem et ærumam incidimus, ex nullo sane signo certiores cito emergendi et salutem consequendi spem elicere poterimus, quam si in ipsa tribulatione constituti humiliter siluerimus, nullum prorsus querulosum verbum profertentes, nec a rebus externis consolationem anxie requisiverimus, sed quiete ac pacifice collum divino tribulationis iugo submisimus. Job itaque ad nostram doctrinam, prorsusquam loqueretur, siluisse significatur, ut discamus nobis silentium in tribulationibus, que nulla re facilius quam humili silentio superantur. Unde tantum abest ut, quemadmodum stulta mundialium hominum fert opinio, pusilli cordis sit aut abjecti, quin potius vere magni exelsique animi sit indicium, et latissimi regni que cordis argumentum, quo celestis sapientie thesauri reconduuntur, ut tempore opportuno plurimis ditandis erogentur. Huc spectat illud oraculum Salvatoris apud S. Lucam, cap. vi, dicens: « Bonus homo de thesauro suo profert bonum; » idque ipsum statim explicans subjungit: « Ex abundantia cordis loquitur. » Cor itaque thesaurus est in quo verba conduntur, concipiuntur, conflantur aurea argenteaque admodum pretiosa; verum illa ipsa non statim profertenda, nisi sapientia abundaverint, quia boni hominis est ex abundantia cordis loqui; impii vero ipsimet cordis sui substantiam temere profundunt ac perdunt; cum enim angustum

habeant cor, simul atque vel minimum tribulantur aut affliguntur, illico replentur indignatione, ac foras emittunt voces blasphemæ atque impietate plenas; at justus, cum cor latum et amplum habeat, in tribulatione silent, quia non tam cito afflictionibus obruntur aut deiciuntur, juxta illud Sapientis: « Non contristabit justum quidquid ei acciderit; impii autem replebuntur malo. » *Prov. xii*, 21. At eum non contristabit? nisi quia, ut S. Chrysostomus, homil. 1 in *epist. II ad Cor.*, ait, « non afflictio, non insidia, non aliud quidquam prudentem animum molestia afficere queat; quin potius, quemadmodum si scintillam in magnæ pelagus abijcias, eam prolixius extinxeris, eodem modo molestia omnis, quantumlibet ingens, si in animum bene sibi consecum incidit, confestim perit, et evanescit. » Mira sane tribulationis cum corde justis comparatio, in qua afflictionem quidem vir sanctus parvam dicit scintillam, cor vero justis pelagus vocat immensum. « Ut igitur, pergit ibidem S. Chrysostomus, prægandio bonæ conscientie suæ moreore arripi non potest, sic qui illud minime amplexus est, a quibusvis corripit et expurgari potest. » Silet ergo in tribulatione justus, et si aliquando loquitur, non nisi verba promittit sanctissima, que sint signa veræ et non fictæ sanctitatis. Talia utique sunt etiam presentia Jobi verba, que licet externa fortassis specie tenus duriter nimis sonare vulgo videantur, a peritis tamen et mysteriorum capacibus divine prorsus philosophiæ plenissima deprehenduntur. Atque in primis Jobum hic mysteria loqui ipsum ejus orationis exordium manifeste insinuat, quod sic habet:

POST HEC APERUIT JOB OS SUUM. — Quæ periphrasi Scripturæ vix unquam utitur, nisi cum de mysteriis gravissimisque rebus sermo instituitur, quemadmodum e variis sacræ pagine locis patet, ut cum Christus in Evangelio novam discipulis doctrinam traditurus et beatitudinis mysteria revelaturus introducit: « Aperiens, inquit, os suum, docebat eos dicens: Beati pauperes spiritus. » *Matth. v*, 2, etc. Similiter in *Actis Apostol.*: « Aperiens Philippus os suum, evangelizavit illi Jesum, » *Act. viii*, 35. Et alio loco: « Aperiens autem Petrus os suum, dixit, » *Act. x*, 34, etc. Quare diligenter notandum est sermo qui immediate istiusmodi præfationem subsequitur, quoniam mysterio magno non caret.

ET MALEDIXIT DIEI SUO. — Hæc verba veluti summa sunt totius sententiæ quæ hoc capite a Jobo pertractatur, pro cuius exactiori intelligentia quedam hic querenda, nonnulla etiam ex precedentibus supponenda, necnon pauca obiter observanda occurrunt.

An ficto et equali diei suo natali maledixit.

Ac in primis queritur, an ficta, et qualis fuerit hæc Jobi maledictio, quæ diei suo natali pessima quæque imprecari videtur? Pro cuius questionis resolutione suppono primo, S. Job virum fuisse patientissimum, ut ex iis que duo-

bus precedentibus capitibus dicta sunt, abunde patet, et consequenter nihil ex impatientia profu- lisse, ut voluit Judæi, qui inique opinantur Jobum, tot ærumarum atque dolorum pertusum, gravi et iniquo animo hæc maledictio concessisse; quos jure merito christiani auctores refellunt, cum cap. i et ii expresse dicatur in his omnibus non peccasse labiis suis, et a Deo in fine libri, cap. xlii, laudetur, dicente: « Non estis locuti coram me rectam sicut servus meus Job. »

Suppono secundo, S. Jobum hic non loqui inde liberate, qualia nonnunquam verba sensus sue partis inferioris esse solent, sed muto ac deliberato consilio proferre quæcumque proloquitur; sunt enim ejus verba rationis sue partis superioris, ut patet ex tam prædicatorum ejus exordio ac totius exinde orationis decursu, præsertim cap. vi, vers. 8, cap. vii, vers. 13, et cap. x, vers. 18 et seq. Quibus suppositis,

Nota primo, proprie tantum maledictio Deo vel creaturis ratione preeditis, uti docet S. Thomas II II, *Quest. LXXVI*, art. 1 et 2, quia sicut hæc solæ benedictionis ac boni spiritualis, v. g. charitatis, virtutis ac beatitudinis capaces sunt, ita e diverso quoque solis illis proprie maledictio, quod idcirco gravissimum est peccatum. Rebus autem inanimatis ac ratione carentibus mali quidpiam imprecari non usque adeo est malum, nisi forte quis in odium proximi id faciat, vel quatenus sunt creatura Dei, ita ut injuria in proximum aut ipsimet Nomen sanctum redundent. Nam creaturæ cuiuspiam rationis experti maledicere, est tantum optare illam non esse, aut aliquo sui ornamento carere, quod otiosum quidem est, si sine causa fiat, verumtamen id charitatis proprie non repugnat, quia charitatem erga illas minime habemus, sin autem justa quæpiam et gravis causa subsit, nullum prorsus est peccatum iis hoc modo maledicere.

Nota secundo, licet aliqui cum S. Gregorio pro loci hujus explicatione ad allegoriam confugiant, proprie tamen ad litteram hanc maledictionem, prout verba sonant, accipiendam esse, cum nihil obstat quominus sensu proprio sumi possit, ut recte S. Chrysostomus et Origenes ad hunc locum, et S. Hieronymus in cap. xx *Jeremias*, ac S. Ambrosius, lib. II *De Bono mortis*, necnon S. Hilarius in *Psal.* cxix, ostendunt. S. enim Job, quemadmodum Habacuc et Jeremias, maledixit diei nativitatæ suæ, hoc est, malum illi optavit, scilicet non esse et nunquam fuisse, quia videlicet optabat se nunquam fuisse natum, nec in lucem unquam prodidisse, idque justissimæ gravissimæque ob causas, nempe quia dies hæc nativitatæ infinitarum ipsi ærumarum causa et exordium exstiterat, ac in primis peccati originalis aliorumque ex eo pullulantium malorum, et per consequens periculi æternæ damnationis, quæquam, si rigide textum examinemus, S. Job hoc loco a peccato et culpa magis abstrahere, et se-

verit?
Duo sup-
ponen-
tæ.
Primo.

Duo
notanda.
Primo.

Secundo.

las suas, quibus inpraesentiarum opprimebatur, ærumnas deplorare videatur.

Soluitur
questio.

Hic igitur premissis et annotatis, ad propositam questionem respondeo patientissimum mortaliū Jobum gravi hac querela, quam hoc capite deponit et exaggerat, primo tantum voluisse amicis suis posterisque omnibus testatam facere dolorum suorum, quos patiebatur, acerbiter, necnon simul humanæ vite miserias, et ærumnarum, quibus illa repletur, magnitudinem ob oculos ponere, ostendendo illas ipsamet vite ærentia, et mille mortibus longe molestiores gravioreque existere, adeo ut satius esset nunquam fuisse natum, quam tot tantisque miseriis obnoxium, eo nimirum sensu quo Ecclesiastes cap. iv, 3: « Laudavit magis mortuos quam viventes, et feliciorum utroque judicavit qui necdum natus est, nec vidit mala quæ sub sole fiunt. » Secundo, justissimam ob causam in tantis afflictionibus rationem esse partem hominis superiorem, laxare appetitui inferiori habenas querelarum, ut sic dolor internum, qui erat pene intolerabilis, in verba querela foras erumpens paululum leniretur. Interim tamen S. Job secundum supremam hominis portionem absoluta voluntate patientissimum et ad divinæ beneplacitum voluntatis penitus resignatum fuisse, ad vitam etiam longissimam in tantis calamitatibus duendam. Sicut v. g. Christus Dominus in hortu patri inferiori habenas tristitiæ laxavit, ac passionem imminet deprecatus est, quam tamen absoluta voluntate cum plenissima sui ipsius in Dei Patris voluntatem resignatione generosissime suscepit atque sustinuit.

Secundo,
an licite
Job am
dies
nati
maledi-
xerit?

Queritur secundo, an licite Job desideraverit non esse, et non fuisse? Multi id negant, quibus favere videtur D. Augustinus, lib. III *De libero Arbitrio*, cap. vi, vii et viii, pro quibus etiam militat hæc ratio: quia nimirum omne esse quantumvis miserum, tamen bonum est, ac proinde amabile, et non odibile existit. Unde res omnes naturaliter amant suum esse, ergo contra naturam est illud odisse.

Respondeo nihilominus id licere, primo, quia quantumvis omne esse secundum se nude spectatum, bonum sit et amabile, si tamen tot tantisque ærumnis involvatur, ut hæc præponderent, tunc longe satius rationique magis consentaneum censetur omnis prudens velle non esse, quam semper ita miserum existere. Et vero hic sensus, et rationis usus dono a natura datus, si nihil fructus, sed sensum duntaxat malorum exhibet, quidnam in eo boni est, cur expellendus sit?

Secundo, id evidens est in peccatoribus et damnatis, quibus citra controversiam longe satius esset non esse, quam in peccato et in damnatione perpetua versari, quemadmodum de Juda proditore Christus ipse testatur, dicens: « Bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille, » *Matth.* cap. xxvi, vers. 24.

Tertio, quia huic sententiæ passim subscribunt

omnes fere sancti Patres, nominatim S. Chrysostomus, Polychronius, Olympiodorus in *Catena*, S. Hieronymus in cap. xx *Jeremias*, quibus accedunt Theologi, D. Thomas, S. Bonaventura, et Scotus in *IV Sententiarum*, distinct. 30, cum assensu suis. Qui et ipsa quoque Gentilium oracula, et profani sapientes, si paucos excipias, unanimiter docuerunt satius esse mori quam vivere, uti videre est apud Herodotum, lib. I in *Solone et Cræso*, et lib. VII in *Artabano et Xerxe*, apud Platonem in *Æcioco*, apud Ciceronem in fine lib. I *Tusulanarum Questionum*, atque apud Euripidem in *Bellerophonte*. Ex Christianis autem de hoc argumento lego S. Ambrosium, lib. I *De Bono mortis*, et S. Cyprianum, tractatu *De Immortalitate*, et S. Gregorium ad hunc locum. Poterat itaque prudenter Job ledere vite suæ, ac nunquam in lucem prodixisse velle, eo præsertim tempore quo tot tantisque calamitatibus obruebatur; et hoc sensu consequenter poterat absque ullo peccato diei suo maledicere, id est, optare ut nunquam illuxisset. Est enim Hebræis usitata loquendi formula, qua rei, quam non esse cupiunt, maledicere dicuntur. Sic Balaam vocavit prophetam Balaam ut malediceret Israel, existimans hæc ejus maledictione effectam iri ut populus esse desineret. Solent etiam Hebræi maledicere temporibus vel alteri cuiquam rei conjunctæ eam ea quam non esse cuperent. Hoc modo David dira imprecatus est montibus Gelboe, quod in eis Philistei regem Israel interfecissent, et ejusdem copias profligassent. Qua imprecatione David solummodo significavit se optare ut a Philisteis victoria illa nunquam fuisset obtenta. Jeremias quoque, non absimili a Jobo ratione ac sensu, diei qua natus fuit, maledixit, uti et nuntio, qui patri suo primo indicaverat ei filium esse natum, haud obscure verbis istis nativitas ipsum suæ penitere significans, id quod Jobus quoque toto hoc capite diris imprecationibus facit. Quare nullum in illis crimen est, sicut nec crimen esse probavimus, justas ob causas optare non esse natum. Sanctiorum enim virorum verba, ex Dei amore et ejusdem honoris zelo profecta, quibus calamitosa hujus vite miserias aversabantur, haudquam temere ad alium sensum detorqueunda, nec ad iræ nostre excusationem usurpanda sunt. Talia autem hæc Jobi ac Jeremiæ verba fuisse constat, quibus Job quidem ex amore Numinis diei, quo scilicet peccato vivere cepit, ex quo tanta miserie prodierant, malum imprecatur, optans ut, inquit S. Ambrosius, lib. *De Bono mortis*, cap. ii, pereire diem seculi hujus, quo sublato dies æternitatis adveniat; Jeremiæ vero divini honoris atque animarum zelo incitatus diei suo maledixit, miseram hanc vitam cum futura illa beata commutare desiderans, ne videret calamitatem eorum quos Dominus ex omnibus nationibus in populum sibi peculiarem elegerat, et in suam adsciverat familiaritatem; nuntium autem nativitatis suæ execra-

tus fuit, non quasi viro isti mali quidpiam optaret, sed ut doloris ac zelli sui vim et magnitudinem exprimeret: Ita doleo, inquit, populi a Deo electi miseram sortem, ut, secundum hominem loquendo, malleum potius non fuisse, quam tantam pervicacium hominum incredulitatem cernere, tantamque illorum calamitatem, quæ mihi divinitus inspiratur, audire. Ita passim duorum sanctorum horum imprecationes SS. Patres exponunt. Unus pro omnibus audiatur Anastasius Nicænus, Quest. XXX in *Scripturam*, qui, inquit, quomodo Job exsecratur diem suum, ait ipsum hoc fecisse pio erga proximum zelo, ne in ipso scandalizarentur qui ipsius noverant pietatem, et quæ non fas erat dicere aut cogitare, et propter ipsum peccato essent obnoxii, aut Deum esse injustum existimarent, aut justam vitam sincere non suspicientes plus damni quam commodi exinde referrent: « Mentis itaque, inquit, eorum in alteram partem propensionem et lesionem suspectam habens justus lamentabatur. Solent enim justis aliorum tanquam suas deflere calamitates, quomodo etiam Jeremias propter populi iniquitatem et templi eversionem execratus est simul suum natalem et diem, in quo natus prodiit in lucem. Si hic autem non ferebat labores et afflictiones quæ ex aliorum constabant iniquitate, non multo magis patientissimus Job jure ægre ferebat quod quidam supplantabantur; et propterea eum tadebat vivere, ut qui aliis inventus esset causa peccati. »

2. ET LOCUTUS EST. — In Hebræo habetur: *Respondit Job, et dixit*. Quæ verba conficiunt secundum hujus capituli versiculum, vel potius primum versum cum tertio connectunt, in quo formalia imprecationis verba referuntur, quæ se habent:

V. 1.

3. PERAT DIES IN QUÀ NATUS SUM, ET NOX IN QUÀ DICTUM EST: CONCEPTUS EST HOMO. — Est Hebræa enallage temporis, quasi dicat. Utinam perisset, et nunquam fuisset dies illa, et per consequens nativitas mea! Tempus tolli cupit, scilicet diem ortus sui et noctem suæ conceptionis, ut ea quæ isto tempore facta sunt, nempe nativitas et conceptio, simul auferantur, sicuti paulo ante in simili Davidem montibus Gelboe offensum et mala imprecatum fuisse diximus, eo quod certamen ac prelium in illis commissum execraretur et ægre ferret.

Alphonsus Salmeron noster, Prolegomeno decimo, istiusmodi maledictionem a peccato defendit, quod nimirum Job septem illis diebus, quos in silentio cum amicis transegerat, peccati, in quo conceptus ac natus fuerat, immunditiam sit contemplatus, cujus tanto horrore atque odio afflictebatur, ut in hujusmodi execrationis verba prorumperet, quibus haudquamquam Dei, cujus conceptus et partus sunt, operibus, aut etiam tempore vel creaturae ulli maledicere intendebat; sed solum peccatum detestari atque execrari cupiebat, in quo concipitur et nascitur, et per

quod anima æternæ damnationis rea constituitur. Pari fere modo S. Gregorius, lib. III *Moralium*, cap. vii, Philippus Presbyter, et S. Augustinus in *Annotationibus* locum hunc exponunt, ac si Job dicat: Dies peccati et mutabilitatis pererat, et lumen justitiæ et æternitatis erumpat, redeat per Christum immortalitas, quam per Adam reatu prevaricationis amisit; et abeat mors a me, quam alio delinquentis contraxi. Similiter Beda et D. Thomas censent Jobum hic detestari nuditatem justitiæ originalis in qua conceptus et natus fuit. Unde intelligitur, quam inconsulte agant principes et optimates illi, qui diem natalem suum magna lætitiâ celebrant, et in fastos referunt, nec non candido, ut aiunt, lapillo signant; non ita fecit Job, qui illum deleri cupit et expungi.

Considera qualem diem homo justus deleri velit, non utique diem ærumnarum ac dolorum, in quo, dum hæc dicebat, versabatur, sed diem suam, id est diem qua in domo regis natus est, quam secuta sunt tot gaudia, tot divitiæ, tot regie voluptates. Hanc nimirum diem vocare solent homines suam, et misere decipiuntur. Non enim dies temporalium felicitatum sunt dies hominis justis, quemadmodum argute in *Catena* Olympiodorus observavit dicens: « Quod enim quemque delectat, id diem putat suum; ita erroris animi decipiuntur. Quare hanc diem justus cupit deleri, ut quæ solo nomine vicinitatem lucis imitatur. » Misere fallimur, dum inter dies nostras computamus dies temporalium felicitatum; quem communem ac popularem errorem B. Job hoc loco damnans, non præsentem diem calamitatum, sed præteritum felicitatum optat deleri et extingui ac penitus obtenebrari. Nulla enim dies proprie censenda est nostra nisi quam sustentia condecoramus, uti pulchre Psalmista canendo docet his verbis: « Exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris, » *Psal.* lxxxix, 14, q. d. Nullam diem nostram amissimus, omnes nobis solatio fuerunt ac delectationi. Quænam autem hæc dies fuerint, quæ sic universe steterint ad solatium, statim subjungit dicens: « Letati sumus pro diebus quibus nos humiliasti, annis quibus vidimus mala. » Dies igitur tribulationum et sustentientie hæc vere dies sunt, quarum nulla viri justis et electis deperit, sed universæ illis ad gaudia reservantur sempiterna. Quod cum recte norit Ecclesia, non in die natali, sed in die post mortis, sanctorum suorum festa celebrat, quemadmodum acute Origenes, lib. III in *Job*, ad hunc locum annotavit, dicens: « Diem mortis celebramus, quia non moriuntur hi qui mori videntur. Propterea et memorias sanctorum facimus, et parentum nostrorum vel amicorum in fide morientium devote memoriam agimus, tam illorum refrigerio gaudentes, quam etiam nobis piam consummationem in fide postulantes. Sic itaque non diem nativitatis celebramus, quia in perpetuum vivent et qui moriuntur. » Sic Orige-

Quænam
dies Job
deleri
voluerit?

nes, qui ibidem pulchram hanc praeiserat admonitionem, dicens : « Hec audientes nos, o viri, non congaudeamus terrene natiuitatis, sed timeamus a plurimis huius mundi tentationibus, sed paveamus a terribili introitu in illud incurruptibile saeculum, ubi erit revelatio et inquisitio omnium operum atque verborum nostrorum. Animadvertamus, o homines, quae immutatio facta est in hominibus. Non priores diem natiuitatis celebrabant, unam vitam diligentes, et aliam post hanc non sperantes; nunc vero nos non natiuitatis diem celebramus, cum sit dolorum atque tentationum introitus, sed mortis diem celebramus, utpote omnium dolorum depositionem atque omnium tentationum effugationem. » Hinc etiam, *Ecclesiaste* cap. vii, vers. 2, dies mortis diei natiuitatis, et mortui ventibus a Salomone longo intervallo anteferuntur, quia videlicet mortui, ut interpretes illa loca exponunt, et S. Ambrosius toto libro *De bono mortis* luce prosequitur, jam extra stadium sunt, et peccandi periculum evaserunt, in quo viventes adhuc assidue versantur. Unde Olympiodorus in priorem Salomonis locum modo indicatum : « Natalitius, inquit, dies in turbulentum vite huius pelagus nos inducit, ubi draeo latibulum suum posuit; transit vero dies et stadio nos abducat; » ac si diceret : Vide unius diei prae alia praesentiam et securitatem, quandoquidem dies natiuitatis omnibus aequalis, et, quod gravius est, peccandi periculis ac demerion fraudibus, et proinde aeternae mortis alicui nos exponit, dies vero mortis tanto nos discrimine penitus eximit liberatque. Eandem plane ob causam Origenes ad hunc locum scite observat Jobum haudquaquam morti mortisve nuntius, scilicet aegritudinibus et doloribus, sed potius diei natiuitatis suae maledixisse, quod mirum haec ipsum tentationibus et peccandi periculis obnoxium reddidisset, ac salutis discrimini obijcisset. Quare Jobi verba cum Salomonis oraculo eleganter componens : « Non maledicatur, inquit, dies mortis, nec dies finis, nec dies exitus de hoc saeculo (est namque confirmatio et requies, et dolorum omnium transitus ac depositio), sed dies natiuitatis, qui tribulationum et angustiarum, dolorum quoque ac miseriarum omnium, necnon peccatorum et impietatum initium est atque introitus. Merito igitur clamat : *Maledicta dies in qua natus sum*, quia melior est dies mortis die natiuitatis. »

Confirmat id ipsum Christi lacryme in resuscitatione Lazari ubertim fuisse, de quibus cum a pilibusdam ambigeretur, et curiosius inquireretur, cur mirum sapientissimus Dominus eum dederet, quem continuo suscitatum ibat, S. Isidorus *Relusio*, lib. II, *epist.* 173, acute respondit, non ideo Dominum fuisse lacrymatum, quod Lazarus fuisset mortuus, sed potius quod ad declarandam gloriam suam; a loco quietis, in quo erat, ad stadium et palestram accipitis periculi

plenam, et a placido portu, in quem incolunt pervenerat, ad altum et tempestatis aestuans mare revocaret. Ipsamet Isidori verba spiritali eruditione plena sic habent : « Lazarus Salvatore amicus erat; amicus porro cum esset, omnino probus erat; nec enim pure et labis omnis experti iustitiae charus fuisset, nisi iustus exsistisset. Deus enim non favore, sed iudicio ad amandum duci solet. Cum autem iustitia praeditus esset, atque ex huius vite stadio cum laude atque gloria excessisset, non est dubium, quin in requie et honore esset. Quoniam igitur ob suam gloriam a morte ad vitam excitatus esset, collacrymavit, his prope modum verbis utens : Eum qui in portum jam appulerat rursus ad fluctus et procellas voco; eum qui jam coronam consecutus erat ad certamina rursus duco. » Haec ille. Homines itaque perversi, quos Scriptura filios huius saeculi nominare consuevit, magna passim laetitia significatione celebrant, et festivum agunt diem natiuitatis suae, quia nimirum ad huc vivendum et genio indulgendum nascuntur; deplorant vero et abominantur diem mortis suae, quia tunc omnibus, quibus in hac vita fruebantur, deliciis privantur, et ad mortem perpetuam atque aeternas miseras condemnantur; at e diverso iusti, qui filii Dei nominantur, hic deplorant diem natiuitatis suae, quia in eo ad erumnas huius vite, et ad crucem Domini portantam, ac semper mortificationem Jesu in corpore suo circumferendam, nascuntur; gaudent vero in die mortis, quiaque solemne ac festivum celebrant, quod minime moriuntur, sed tunc potius mori desinant ac vivere incipiunt, quoniam vita Jesu manifestatur in eis, cum quo regnabunt in eternum, et perpetua beatitudine perfruunt. Quod cum ita sit, quid mirum si S. Job in mediis tribulationum fluctibus constitutus, ad mortem, veluti tutissimum salutis portum, adspiraret, ac diei natiuitatis suae, tantarum originis miseriarum, male precatus sit dicens : « Pereat dies in qua natus sum, et nox in qua dictum est : Conceptus est homo. » Septuaginta legunt : *καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ, ἣ ἔμεν : ἡδὲ ἀγὰρ : ἐν τῇ ἡμέρᾳ, qua dixerunt : Ecce masculus*. Quasi nobilis et invictus athleta masculus vocari minime sustineret. Sed cur non diceretur mas, qui invictus inter tot pressuras stetit? qui Saltae tela sustinuit? qui amarissimos tot ruinarum fluctus adinstar rupis constantissime excepit, et in semetipso confregit? Praevidebat nimirum vir egregius propheticis spiritu illustratus graviorem Christi Domini passionem ac fortitudine longe maiorem, cui sua comparans certamina virilem erubuit appellacionem, utpote cuius robur femineum appareret comparatione Christi patientis, qui solus viri vere masculi nomen per excellentiam merebatur, quemadmodum Olympiodorus ad hunc locum in *Catena* annotavit, dicens : « Detestatur etiam eos qui eum maris nuncuparunt, quod crederet ejusmodi Dominum solum fuisse, cuique

maris nomina proprie convenire. » Postquam scilicet Jesus in arenam prodiit, et adversus principes tenebrarum dimicavit, ipse solus de mascula et virili virtute potuit gloriari; ceteri vero omnes, quantumvis invictissimi athletae, etiam Job ipse, Christi comparatione robur potius femineum quam masculum prae se tulerunt, licet quoad nos nostrique similes non solum fortitudine viri et masculi, verum etiam gigantes merito vocari possint.

VER. 4. DIE ILLE VERTATUR IN TENEBRAS, NON REQUIRAT EUM DEUS DESUPER, ET NON ILLUSTRATUR LUMINE. — Ter eandem repetit sententiam, qua dixerat : « Pereat dies. » Nam si in tenebras vertatur, dies non erit; similiter si Deus eam desuper non requirit, id est, in numero dierum non ponat, nec illius ullam rationem habeat, sic etiam non erit, si nullo proorsu lumine illustretur. Dies enim lumen natura sua postulat. Si igitur Jobus dies, in qua natus est, tam dira impreceatur, quanto utique diriora debet homo imprecare horam ac diem, qui in peccatum lapsus, et per peccatum mortuus est? Pereat profecto dies illa, atque iterum et saepius pereat, ac de numero dierum amputetur. Quod si dies, qua quis peccat, de numero dierum deleri debeat, me miserum et infelicem! quotnam tandem dies erunt vite meae, in qua dies omnino nulla crimine vacavit? Nulle profecto. Unde religiosus quidam vir do familia Franciscanorum, ut in *Chronica* eorum, III part. lib. VIII, cap. xxvii, refertur, qui septuaginta quinque annos in Ordine transegerat, a quoquam rogatus quotnam omnino exegisset : « Ne unum quidem, » respondebat, « momentum; » quasi quia male tempus impendisset, ut ipse humilitatis causa reputabat, nihil sibi vixisse videretur. Quare D. Bernardus, sermone 20 in *Cantica* : « Dignus, inquit, plane est morte, qui tibi, Domine Jesu, recensat vivere; et qui tibi non sapit, desipit; et qui curat esse nisi propter te, pro nihilo est, et nihil est. Propter temetipsum, Deus, fecisti omnia; et qui esse vult sibi, et non tibi, nihil esse incipit inter omnia. » Et paulo post, suam vitam in nihilum abisse lamentatus, sic Deum precatur : « De mea misera vita suscipe, obscuro, Domine, residuum annorum meorum; pro his vero quos vivendo perdidisti, quia perdidisti vixi, cor contritum et humiliatum Deus non despicias. Dies mei sicut umbra declinaverunt, et abierunt sine fructu, impossibile est ut revocem; placeat ut recogitem tibi in amaritudine anime meae. » Sic ille. Pergit porro Job diei suo maledicere.

5. OBSCURET EUM TENEBRAE ET UMBRA MORTIS: OCCUPET EUM CALIGO, ET INVOLVATUR AMARITUDINE. — Idem per contrarium amplificat. Quod enim prius per tenebras et obscuritatem exposuit, qui modus amplificandi satis usitatus et frequens est in Scripturis, et ad quidpiam asseverandum, vel exaggerandum, aut vehementius inculcandum, ma-

gnam vim obtinet. Obvia autem sunt exempla, ut in illo : « Confessus est, et non negavit. » *Joan.* cap. I, vers. 20. Item alibi : « Morieris, et non vives, » *IV Reg.* cap. xx, vers. 1. Et : « Samus subdit, et non supra. » *Baruch*, cap. II, 5; quibus loquendi formulis nihil est in Psalmis frequentius.

« Umbra » porro « mortis » non quilibet est umbra, sed maxima; per eam enim haec maleprosi densissime tenebrae significantur, quales sunt sepulcri et inferni, quas mors inducit. Multiplex autem est huius umbrae acceptio.

Primum enim per *umbram mortis* et tenebras tristissima rerum facies significatur, tempus arumarum ac desolationis, et miseriae externae, nihil enim tristius est umbris mortuorum sepulcris, sicut e contrario lux felicitatis et laetitia symbolum est. Secundo, « umbra mortis » dicuntur tenebrae, terrores ac formidines, quae mortem adinstar umbrae comitantur. In hac umbra omnes olim Patriarchae, et quotquot ante Christi adventum mortui sunt iusti, condescerunt, ubi nobis etiam omnibus parata sedes erat, nisi sol iustitiae Christus mundo illuxisset, de quo Zacharias cecinit : « Illuminare his qui in tenebris et in umbra mortis sedent, » *Luc.* I, 79, id est qui lucis sunt omnino expertes. Nihil enim morte rem quamplurimam obscurat ac occultat magis, cum longe facilius cognoscere possis quid in tenebris fiat, quam quid homini post mortem accidat. Tertio, « umbra mortis » sunt proxima mortis pericula, quemadmodum videlicet umbra corpori suo proxima existit. Hoc sensu Psalmista canit : « Elsi ambulavero in medio umbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es, » *Psal.* xxii, 4. Quarto, « umbra mortis » longa est oblivio. Unde S. Gregorius, lib. IV *Moralium*, cap. xx : « In umbra, inquit, mortis est a divini amoris notitia in oblivione latere. » Quinto denique, « umbra mortis » est Dei et salutis suae ignorantia, praesertim idololatRIA.

Tropologica, omnibus his modis umbrae mortis est peccatum mortale.

Primo enim est omnis miseriae fons et scaturigo. Secundo, quia peccatum in umbra mortis, id est, in tenebris mortis et inferni, quasi in domo regia principatur. Tertio, quia ut umbra corpori, ita peccatum mortis, id est aeternae damnationis, proximum existit. Quarto, quia peccatum a Deo traditur oblivioni, id est, manet expertus omnis boni. Quinto, quia peccatum est Dei et salutis suae practica quadam ignorantia, quemadmodum S. Hieronymus in cap. IX *Isaiae* docet.

Expende quod hic tenebrarum species beatus Job congerat, quibus peccati dies offundatur; nam tenebras, et carentiam luminis, et umbram mortis, et caliginem vocat, ut vel tot obscuritatum nominibus aliquo modo depingat, vel potius adumbrat, quam tetrum et tenebrosissimum sit peccatum, quod omni nos divina luce privat, et

Quid umbra mortis?

Litteralis.

Tropologica, est peccatum mortale.

Quam tetrum et tenebrosissimum sit peccatum!

tenebris plus quam cimmeris involvit, dum gratie nobis lumen eripit, et humanas quoque rationes et inferiores obtenebrat. Hinc S. Dionysius *Ecclesiastica Hierarchy* cap. II, perile appellat *ἀμαρτὴ κελία*, *obscurum et tenebre vitium*, ipsamet caligine sua horrendum et vitandum. Quod in sacris caeremoniis declaratum fuit, cum iuberent omnes, qui ad christianam religionem accederent, in Baptismo convertendi ad occasum, et abrenunciare principi tenebrarum, ereboque fonti caliginis obscuraque noctis, quae a peccato in animam invehitur. Apposite ad hunc scopum Severianus in *Catena Graeca*: « Illud, inquit, ad hanc sententiam Jobi pertinet, ut peccatum per seipsum quale sit, nempe omni privatum luce, ab hominibus cognoscatur, ne aut in simulatam sese virtutem induat, aut specie quadam lucis rudiioribus animis fucum faciat, sed quo caeca ejus perspecta caligine vitari facile possit. » Hoc si profecto solum in peccato homines attenderent, caecam dico ejus caliginem, atram faciem, imaginem tenebrarum, umbram mortis, et miseriam, quae illi supervenient, aeternas; facili utique negotio vitiorum laqueos evitarent, nec sponte sua sese is implicarent. Ceterum, praeterquam quod peccati tenebrae omnium sint terrerrimae, hoc insuper mali habent, quod homines ad omne opus bonum prorsus ineptos reddant et quasi manibus pedibusque detrucent, ut nihil omnino quod quidem ad salutem prosit, operari valeant. Hujus, ut opinor, rei symbolum fuerunt triduanae illae tenebrae *Aegypti*, de quibus in *Ecodo*, cap. x, 22, habetur: « Facte sunt tenebrae horribiles in universa terra *Aegypti*, tribus diebus nemo vidit fratrem suum, nec movit se de loco in quo erat. » Nulla sane operatio, quae aliquam quidem lucem aut salutem adferat, praedensitate tenebrarum peccatoribus permittitur; quamobrem Sapiens merito illos vinculis tenebrarum et longae noctis compeditos esse dixit, quippe quibus tenebrae pro vinculis sint, quibus eorum manus praepeditae nil operari possint. Quid ergo talibus expectandum, nisi ut, juxta parabolam Evangelicam, ligatis manibus et pedibus, id est, damnatis operibus, militantur tandem in tenebras exteriores? Ubi enim gratia deficit et peccatum adest, nullum esse opus potest, quod ad salutem conferat semperiternam, sed omnia plane opera redduntur prorsus inutilia, laqueis ac tenebris apta. Unde merito nos monet Apostolus, dicens, *Ephes. v, 11*: « Nolite communicare infructuosis operibus tenebrarum. » Ut enim arbores umbroso quopiam luci loco constituae, quod solaribus radiis non illustrentur, infructuosae sunt ac steriles, ita peccatoris opera, quod luce ac vigore gratiae destituantur, nullum omnino salutis fructum ferunt. Hanc itaque ob causam beatus Job diem nativitatis et noctem conceptionis suae adeo detestatur, ac tam dira illi imprecatur, optans ut tenebrae et umbra mortis, caligo et amaritudo illam inva-

dant, suppriment et obscurent, ac denique faciant ut non sit, quia se tunc peccati originalis labe fœdaturum fuisse considerabat. Ceterum cum primo versu diem noctemque simul execratur fuisse ac diris devovisset, et postmodum diem seorsum maledictis infestasset, tandem in noctem quoque, qua conceptus fuerat, per se invehitur, dicens:

6. NOCTEM ILLAM TENEBROSUS TURBO POSSIDEAT, NON COMPUTETUR IN DIEBUS ANNI, NEC NUMERUR IN MENSIBUS. — Pro tenebrosus turbine in Hebraeo habetur *תַּבִּין* *opel*, quo vocabulo tenebrae obscurissimae significantur. Non solum autem optat noctem istam illucentem et obscuram reddi, verum etiam turbine procelloso infestari, qualem ut plurimum fulgura, fulminaque et horribiles tonitruorum fragores comitari solent.

Notat hic Pineda noster turbini nomine caelitus ejaculati significari solere divinitus illatum supplicium. Nam Prophete rem arcanam humanis symbolis describentes, Deum inducunt velut in campum ingredientem contra insensatos flammifero curru invectionem, cinctum fulminibus et procellis, quas dira et insuperabili potentia in caput inimicum effundat. Sunt illa *Jerem. xxx, 23*: « Ecce turbo Domini furor egrediens, procella ruens, in capite impiorum conquescet; » apud Nahum quoque, cap. I, 3: « Dominus in tempestate, et turbine vis ejus, et nebula pulvis pedum ejus; » similiter apud Isaiam, cap. xxx, 30: « Terrorem brachii sui ostendit in comminatione furoris, et flamma ignis devorantis: alletit in turbine, et in lapide granadinis. » Rursus tenebrae permixto turbine pericula significant, ubi nulla evadendi spes, nulla sani consilii capiendi lux affulgeat. Quando igitur petit ut cum nocte turbo miscetur, tristissima rerum facies et deploratus omnino status inducitur.

Sed quid est, quod cum obscuram de se noctem tot exoptatis caliginibus densius obtenebrarit, velut inconsiderate hoc excedit verbum: « Non computetur in diebus anni? » Profecto nox non inter dies, sed inter noctes computari assolet. Eoquis obscuram noctem in fulgentium dierum serie commemoraret? Clara, ut opinor, diei luci obscurae noctis tenebras vel a commemorationis sui consortio eliminabit, nec praesentem subsequentemve diem nox pati poterit, quin ejus caligo lapsu fugitivo luci cedat. Quo ergo pacto hæc abjectissima nox inter dies poterat supputari? Exinde, ut perite notavit Pineda noster, cum non nisi dies sit, qui in diebus anni computari possit, existimarunt aliqui hanc etiam sententiam ad diem pertinere, quem propter nubila noctem appellet. Verum S. Basilii, homil. 2 in *Hexameron*, quem commentatorum processer sequuntur, de nocte dictum putat, quod in diebus anni minime computetur. Scilicet nota erat a mundi incunabulis tenebrosae noctis elatio, et inmundae societatis cum luce lubrica ambitio, adeo ut ne-

Quoerit an nox in diebus anni computari possit et an noctes inter dies computari possint.

Job vult diem natalem suum in kalendario ex-pangere.

Ver. 7.

Noctes quae festum suum faciunt in diebus anni computantur.

cesse fuerit, ut Deus a luce tenebras segregaret, *Gen. 1, 4*: « Et divisit lucem a tenebris, appellavit lucem diem, et tenebras noctem: » quasi tenebrosus noctis squalor prehistrem diei claritatem de ejus consortio ambierit. Ergo Jobus arrogantiam noctis percellens, et superbiam de vilitate exerescentem perspectam habens, cum illam ignobiliorum et abjectiorum videt, tot de honestamentis et contumeliis obscuriorem, ne veteres phantasias adhuc patiatur, et de abiectione arrogantiam resumat, vel quod elatori animo ambitiosius praesumeret, premature retundit, et preproprio maledictio praecavet, « ne computetur in diebus anni, nec numeretur in mensibus: » nempe de obscuri hominis ingenio obscuram noctem consultissime taxat.

Quod autem ait: « Non computetur in diebus anni, » idem est ac si dicat: E kalendario et fastis publicis expungatur. Hactenus enim dies ille, ut passim principum natalis solent, a Jobi subditis in fastos reatus generalibus quolannis epulis ac festivis gaudiis celebrabatur, et inter praecipuas anni solemnitates computabatur; unde Chaldeus sic exponit, *non computetur in diebus solemnibus anni, in numerum kalendarum mensium non venit*. Cui expositioni favet id quod in secundo dicitur hemistichio: « Nec numeretur in mensibus: » nam primi quique mensium dies, qui kalendae aut *noemeniae* vocabantur, valde olim solemnes habebantur; ceterum cum nulla omnino dies sit aut nox, quae non anno aut mense aliquo contineatur, quando diem nativitatis et noctem conceptionis suae ab annis et mensibus exclusam cupit, utramque pentus et dierum et noctium numero sublatam desiderat, et in rerum natura nunquam existitisse optat.

7. SIT NOX ILLA SOLITARIA, NEC LAUDE DIGNA, — hoc est, neque utrinque neque ex altera parte noctem illam nox altera, cum qua posset numerari, complectatur, ita ut nec ex aliarum noctium caliginis suae squalorem excusare, neque de invidiis aliarum noctium tenebris suas ipsa tenebras defendere consilium obiectu sordium possit. Porro si nox illa *sollitaria* foret, nec laude digna, id est neque in notitia hominum versaretur, neque in noctibus numeraretur, licet eadem sorderet caligine, tamen exgrex ab aliarum noctium numero atque consortio non tam tenebrosa quam ipse tenebrae diceretur; scilicet tametsi aliae utrinque noctes, quibus nox illa adnumeraretur, illam nova caligine minime infuscarent, saltem de consimilibus obscuritatis consortio tenebrarum invidiam nequaquam extenuarent. Ceterum in principum natalibus nuptiisque, ut et in victoriis ac triumphis celebrariis, noctes et festivis ignibus illustrari, et salubris, tripudisque ac choreis ad musicos numeros adaptatis, et omnis generis laetitiae signis, maximo populi concursu et plausu olim et etiamnum hac etate nostra celebrari consuevisse omnibus notum est.

Hæc itaque omnia gaudii, laudis et exultationis signa procul a die nativitatis et nocte conceptionis suae removet, quam ut inauspicatam et fatalem solitariam esse cupit, in qua nemo in publicum prodire, aut conventus vel convivia celebrare audeat, sed quilibet placenti et luctu vacet; unde Septuaginta locum hunc ita transferunt, *ἀλλὰ ἢ μή βέλτερον ἢν ἔδωκεν, καὶ μὴ ἔδωκεν ἢν ἄδωκεν ἀποδοῖν* *μὲν δὲ γὰρ οὐκ ἔστιν, sed nocet illa sit dolor, et non vendat super eam luctum neque gaudium*. In noctibus enim inauspicatis et tristibus non solent institui hominum conventus, nisi forte ad publicum aliquem placentium aut lamentum, quod animos contrahat, et lacrymas cieat.

MALEDICANT EI QUI MALEDICUNT DIEI; QUI PARATI SUNT SUSCITARE LEVIATHAN. — Locus hic plane arduus est, in quo exiricando valde sudat commentatorum industria. An non satis superque a se maledicta est nox, in qua Jobus conceptus fuerat? ut quid auxiliarem aliorum maledicentium advocat? Quid, quæso, addere possunt ad dira, quæ illi nocti Jobus ipse imprecatur? *Maledicant*, ait, *ei, qui maledicunt diei, q. d. Acerbiores his contumelias opto jactari in obscuram illam noctem, unde rei obscurae vituperatores non advoco, sed eos qui puro, præclara et nitido diei effusius maledicunt, scilicet qui præclarissimis quibusque rebus solent probrosius maledicere, obscurissimis parcent*. Ne ergo eorum maledicentia obscuræ nocti parcat, quin illi suas tenebras exprobrat, qui in clara die luce nevum reperit, quem lingua acerbis culpet, maledicant obscuræ nocti de mea nativitate infauste, et de tenebrarum lenocinio suspecte. *Maledicant ei, qui maledicunt diei, nimirum atrociorum maledicentiam expetit, cupitque de more ne parcat tenebris, quæ luci parere non solet, imo ut maledicentia edocta culpæ etiam ea quibus nihil inest culpandum, sed potius laudandum, transeat ad noctem caliginis ream et facinorum officinam*. Maledicere porro diei solent qui gravem aliquam calamitatem acceperunt, quam cum non possint depellere, diem, qua eam subierunt, detestantur, quos vult Job ut unusquisque diem suum præmittentis secum noctem, qua ipse conceptus fuit, maledictis insectetur, *q. d. Omnes maledictiones et imprecationes ab aliis rebus in hanc noctem convertantur*.

Putat Pineda noster sanctum Jobum alludere ad morem Atlantum, qui juxta montem istius nominis in *Aethiopia* commorantur: hi enim, testibus Herodoto, Plinio et Mela, solem, tam dum oritur quam dum occidit, execrantur, eo quod torridus et ipso et regionem ipsorum perdat. Sanctus vero noster cenet hæc alludi ad morem Hebræorum (quem Idumæos quoque imitari solitos fuisse satis probabile est), qui in luctu lamentatrices feminas virosque lamentatores pretio conducebant, quibus familiare ac venale erat artificium simulate legendi: sic lib. II *Paroisiq.*

Qui clarissimis quibusque rebus solent probrosius maledicere, obscurissimis parcent.

Atlantes sive mætanenses.

Primus ad te-menta conductus.

cap. XXIV, 25 : « Omnes cantores atque cantatrices usque in presentem diem lamentationem supra Josiam replicant : » similiter Amos, cap. v, 16 : « Vocabant, inquit, agricolam ad lectum, et ad plauctum eos qui sciunt plangere, » ubi vocatur ad plauctum non solum agricola, qui ex animo lugent, cum lacrymas et plauctum simulare nesciant, sed etiam qui sciunt plangere, id est qui plangerent et lacrymandi simulatoriam artem didicerunt. Alios item ejusdem farinae homines, ut veneficos, hariolos, divinos, astrologos, genethlicos et similes impostores, quibus superstitiosa plurimum tribuebat antiquitas, ad maledicendum quoque mercede conducti consuevisse constat Num. XXII, ubi Balax rex Moabitum Balaam hariotum conduxisse memoratur, ut Dei populo malediceret, sperans istiusmodi maledictione vires illius populi infringendas, et facili negotio retundendas atque infringendas fore. Simile quid Idumeis quoque non minus superstitioni deditis suo venisse satis probabile videtur, utpote qui istiusmodi verbi exeratoris vim quamdam occultam inesse existimarent. quæ vel se avertent, vel in inimicos mala omnia converterent. Id autem quod sequitur :

QUA PARATI SUNT SUSCITARE LEVIATHAN.— Septuaginta verborum, ἡ μέλαινα τοῦ ἕνεκα ὑποφωσθῆναι, qui habet magnam cetum opprimere, scilicet istum piscem grandem, cuius infr. cap. x. fit mentio; Aquila, ἡ ὑπερκαυκασία ἑξορῆσα Ἀναβίαν, qui parati sunt excitare Leviathan; Symmachus, ἡ ὑποφωσθῆναι τῶν Ἀναβίαν, qui habent suscitare Leviathan; Theodotion, ἡ τρομακτικὴν ὄφιν, qui prompti sunt expurgare draconem, scilicet balenam proprio nomine Leviathan appellatam; quæ vox hebraice societatem eorum significat, quia scilicet ingenti sua mole ac magnitudine ita pisces omnes superat, ut integer quodammodo mons piscium videatur. Hoc igitur modo Leviathan accipiendum alluditur ad istiusmodi ceti capturam, cui nautæ et piscatores intenti maledicere solent diis tanquam piscationi maxime incommodo; quos petit Jobus ut diei nativitatæ suæ secum potius maledicant, utpote longe magis infornato, quam quo ipsi sperata præda frustrantur, vel minus cauti ad illam propius quam par est accedentes, præda facti male pereunt. Ubi ad maledicendum mores aptissime notat S. Thomas, quod « illi qui hujusmodi magnos pisces piscantur, de nocte eos invadunt in tenebris; et ideo, quando dies incipit apparere, maledicunt diei, quia per hoc eorum opus et intentio impeditur, » scilicet non ideo maledicere ore in diem invohuntur, quia vel nævum in eo nolet, qui possit reprehendi, siquidem totus pulcher est, splendidus, profectus, salutaris; at dum vile ipsorum opus et quaestuarium intentionem impedit, ideoque illi maledicunt, illumque maledico ore atrociter proscindunt, et quia ipsorum avaritiæ non servit, et propositio non obsequitur, ideo acerbiori

vituperio illum infamant. Quare cum optime nosset Jobus quam sit temeraria illorum maledicentia, quæ vel inimicos culpavit, quia ipsorum scopo, scilicet avaritiæ aut ambitioni, (etsi iustissime) non favet, ad acerbiora exorse sibi noctis vituperia non advocat obscure noctis vituperatores, sed quibus inculpato et præloro munere dies nocet, dum præloribus radiis eorum opus et scopum impedit.

Alii vocem Leviathan cum Chaldaeo, R. Kimchi, Vatablo et passim recentioribus interpretantur lamentationem seu luctum suum, uti videre est apud Pagninum in voce 717 lava, et apud Guillonem Fabricium in Lex. Syroc. in voce 717 lava; aiuntque Jobum hic alludere ad veterum fibicines, planctores ac plandrices quas Nonnius Marcellus, Festus Pompeianus et M. Varro profectas vocant, eo quod planctui præficerentur, de quibus vide Jerem. cap. IX, vers. 17, et ibidem Cornelium nostrum, aliosque interpretes et Pinedam cum Sancto ad hanc locum. Ego autem secundum litteram hoc loco existimo metaphoricè Leviathan capi pro diabolo, ita ut qui parati sunt suscitare Leviathan idem sit quasi dicat: Qui ex impatientia vel desperatione parati sunt demones invocare, ac diras cedere, huc mecum diei nativitatæ et nocti conceptionis meæ maledicant: omnia enim sic optime coherent, et sensus est simplicissimus, qualis in aliis sacre Scripturæ metaphoricis; atque huic expositioni favet Lyranus ad hunc locum his verbis: « Per Leviathan intelligitur diabolus, quem suscitare habent mali homines ei obedientes, » qui quasi dormientem excitant, dum ex se et non ex illius suggestione peccant. Tropologicè S. Gregorius, lib. IV Moral. cap. xxv: « Omnes, inquit, qui ca quæ mundi sunt mente calcant, et ea quæ Dei sunt plena intentione desiderant, Leviathan contra se suscitant, quia ejus malitiam instigatione suæ conversationis inflammant. » Hoc vide fusius a S. Gregorio loco citato deducta, ubi eleganter ostendit diabolum quieto quasi jure possidere illos qui sponte sua vitis se dedunt, eos vero maxime impugnature consuevisse, qui celestibus rebus expulsi sunt, et singularem animi voluntate cum Deo copulantur. Idem argumentum pulchre tractat Origenes, homil. 2 in Exod. cap. 1, id ipsum probans exemplo Pharaonis Israelitis persequentis, quando ad sacrificium Deo offerendum abundi facultatem sibi fieri postulabant; similiter homil. 3 in Exod. et homil. 12 in Num., idem confirmat exemplo Idumeorum, uti et Jobi lib. 1 in Job. De eadem re lege S. Basilium, homil. 7 in Psal. XXIX, et epist. 79 ad Eustoch.; et S. Chrysostomum, homil. 3 in Isai. cap. vi item S. Hieronymum lib. II Adver. Pelag. et epist. 4 ad Demetr. et lib. VI in Isai. cap. XIV necnon S. Augustinum, serm. 18 De Verb. Dom. in Matth., et serm. 88 De Temp.

Leviathan Chaldaeo se significat in mactam.

Leviathan pro diabolo nuntiat.

Lux hinc tenet mala designant.

Diabolum contra se suscitant qui ad perfectiorem aspirant.

In hoc loco quandoque vota sunt, ut quis diei sit quod est.

In nocte spei molestia vel ipsam se.

RET LUCEM, ET NON VIDEAT, NEC ORTUM SURGENTIS AURORÆ. — Pergit nocti conceptionis suæ maledicere; et sicut vers. 7 ab ea removerat externa quæcumque ornamenta, quæ vel ob festa nuptialia, vel ob festum magni alienius principis ortum, vel ob insignem quampiam victoriam, aliamve ob causam, festivis ignibus, genialibus epulis, choreis ac tripodis, aliisque lætitiæ signis et populi plausibus noctem aliquam celebrem reddere consueverunt: ita nunc naturalibus quoque illum splendoribus, a luce stellarumque luce romanantibus, frustrari ac penitus destitui postulat, necnon tam densa caligine obtenebrari, quæ nulla luce pelli aut dissipari valeat, adeoque perpetuis teterimisque tenebris obducatur, quibus nulla unquam amplius succedat dies, quæ agro aliquo animo mororis levamentum adferre possit; unde non plenam duntaxat lucem, qualis ab exorto jam solis orbi affulget, sed imperfectam quoque et dubiam, qualis ab aurora diffunditur, prorsus excludit. Porro per tantam hanc obscuritatem non solum petitur et intenditur exterior illa tristis et horrenda tenebrarum opacitas, quæ a densissimis nubibus exsistit, sed omnimoda etiam rerum omnium caliditas, et interior animi obtusitas, tristitia et afflictio significatur, phrasi scilicet Hebraica, quæ sicut per lucem omnia bona, ita per tenebras omnia mala intelliguntur.

Argute locum hunc Celada noster in Tob. cap. III, 6, § 449, expendens : Nescio, inquit, an satis idonee hæc dixerit Jobus, et calamitate turbato hæc verba minus consulte exciderint. porro cum nox tenebris constet, et ejus essentia, qualis illa sit, de tenebris subsistat, nil tam noxium et exitiale erit nocti quam albicans aurora lux, quæ ejus interitum præannuntiat, et nitidus fulgens solis exortus, cujus splendoribus nox occidit, perit et tumulatur. Ergo felicitatem illi nocti apprecatur, non dicit maledicere, dum exoptat, ut nox illa solem non videat, nec ortum surgentis auroræ: sic enim diuturniorem in suo esse durationem exoptat, et esse illius noctis altius fundat. Hæcne exoratio dira? an benevola benedictio, et boni imprecatio? nisi forte aliquorum esse, adeo est vile et contemptum, ut nil apprecari possis illi æque infestum ac dirum. Verum valde fallor, nisi per molestias loculenter hoc loco Jobus exagere, scilicet nil æque felix aut faustum illi nocti evenire poterat, quam lucem surgentis auroræ, cujus exortu splendide tumulatur, non videre; at dira maledictio est, quæ exosam illum noctem fore, cum Jobus æternam optat esse noctem, qui nulla succedat dies, ut ad hunc locum perite Sanctus noster annotavit, quasi dicat Jobus noctem dire exsecratur: Illa mihi infesta et exsecrabilis diem, id est, suum intritum et tumulum expectet, nec illum unquam videat; nam etsi imprimis esset faustum nocti illi lucem non videre;

quæ est ærumnosum diu expectare quod nunquam veniet, ut tametsi illud non advenire magna felicitas sit, acerbè tamen expectatione diuturna torqueatur. Nempe diu duret felix illa nox exsecranda, dum tamen suæ speratæ felicitatis spebus exaceruetur, plus enim molestiarum sentiet sperando, quam gaudii, suam felicitatem diu possidendo.

Tropologicè S. Gregorius lib. IV Moral. cap. XXIV, hæc non nihil aliter ad pium sensum trahit, ita videlicet ut per catigenam levissimam quedam delicta atque imperfectiones minime significantur, quæ virtus justis insint; quas procul dubio, divina opitulante gratia, quæ maxima vilia vitarunt ac superarunt, delere facile possent, sed Deo permittente non delent, ne nimia securitate superbiant, et sui cognitionem atque despiciantiam amittant: « Stella, inquit, hujus noctis caligine obtenebratur, quando et hi, qui magnis jam virtutibus splendunt, adhuc de obscuritate culpe aliquid retinentes sustinent, ut etiam magna vite claritate luceant, et tamen adhuc noctis reliquias nolentes trahant. Quod ad hoc agitur, ut mens proficiens ad virtutem justitiae sua melius infirmitate roboretur, et inde verius in bonis luceat, unde eam etiam nolentem parva reprehensibilia humiliter obscurant. » Et paucis interjectis, quæ propositum hoc confirmant, exemplis, cap. XXV ibid. aliam hujus loci moralæ adjungit explicationem, per stellam viros sanctos, præsertim Ecclesie doctores, intelligens, qui quantumvis vite sanctimonia et doctrine lumine coruscant, tæta tamen ex peccato originali relicta caligine obtenebrantur, quæ fit, ut minus clare celestia valeant contempleri: « Nox quippe illa, consensus videlicet ad culpam, quæ ad nos primi parentis est excessu propagata, mentis nostræ oculum tanta obscuritate percudit, ut omnis homo in hujus vite exilio, cæcitas suis tenebris pressus, quantalibet vi ad eternitatis lumen intendere, penetrare non possit, » etc. Vide hæc fusius a S. Gregorio loco citato deducta.

NEC ORTUM SURGENTIS AURORÆ. — In Hebræo est, Nec videat in palpebris auroræ, quæ sane pulchra est paraphrasis poetica solis orientis, quasi nimirum sol, mundis oculis, antequam exoriatur, aurora, non secus atque hominibus dormientis oculis palpebræ, operiri videtur. Palpebræ autem auroræ vocat ipsum crepusculum, id est primum albicans auroræ splendorem, quem alii poetæ radius, capillus, pennis, et Homerus roseus auroræ digitos appellant. Sepnaginta reddunt, ἡ ὑπερκαυκασία, luciferum orientem; verum inter reliquas translationes mihi cum Pineda nostro maxime placet et aridet illa palpebrarum, quæ elegantè metaphora ad celi oculum alludit: aurora enim videtur nobis solem, cæci oculum, quasi post nocturnum soporem et clausa lumina iterum diducis et apertis palpebris vigilantem et videntem mundo reddere.

Hebraice infelicitas est.

Dens est noctis levioribus defectibus obscurantur, si, ne superbiant.

Vita presentis tenebra non permittit nos celestia contempleri.

Palpebra auroræ quis?

penam, an nullus: si est, vivit; imo quia est, vita jam fruitur eterna. Quomodo enim non habet sensum, cuius anima et vivit, et viget, et remeabit ad corpus, et faciet illud cum refusa fuerit reviviscere? Clamat Apostolus I Thess. iv, 12: *Nolumus vos ignorare, fratres, de dormientibus, ut non contristemini, sicut et ceteri qui spem non habent: nam si credimus quod Jesus mortuus est, et resurrexit: ita et Deus illos, qui dormierunt per Jesum, adducet cum eo.* Mane ergo eorum vita, quos manet resurrectio. Quod si gentes, quae spem resurrectionis non habent, hoc uno se consolantur quo dicant, quod nullus post mortem sensus sit defunctorum, ac per hoc nullus remaneat sensus doloris; quanto magis non consolationem recipere debemus, quia mors metuenda non sit, eo quod finis sit peccatorum; vita autem desperanda non sit, quae resurrectione reparatur? Job quoque docet nec mortem timendam, et potius optandam pias, dicens cap. xiv, 14: *Si enim mortuus fuerit honor vel: consummans dies vite meae sustinebo donec iterum fiat.* » Pulchre etiam S. Bernardus epist. 103, quae est ad Roman. romane curiae subdiaconum:

« O quam beati, inquit, mortui qui in Domino moriuntur, audientes a Spiritu, ut requiescant iam a laboribus suis: non solum autem, sed et succedit iucunditas de novitate ac de aeternitate securitas. Bona proinde mors iusti propter requiem, melior propter novitatem, optima propter securitatem. »

Ex dictis patet primo iustorum hominum occisum non tam mortem quam somnum esse (quo nomine a Jobo aliisque hagiographis Antiqui Testamenti, nec non in evangelio et apostolorum monumentis vocatur) et quidem placidissimum, qui totum hominem mirabili iucunditate perfundat, et qualis ab Homero divis attribuitur plane videtur, id est *instituta* et dulcissima *suavitas*, quem esse dotem exitimae felicitatis antiqui putaverunt: quare Hesiodus in operibus bona enumerans quibus homines in aurea aetate perfruebantur, ait illos mori consuevisse *ut somno dediti essent, ut somno dulci perfusos.* Unde natum illud dulce scribentium mendacium, qui cum vellent Taprobanam insulam pingere ut hedeneum quendam hortum omnium bonorum exquisita copia redundantem et eximia felicitate mirabilem, dicunt homines vite saturos, si occumbere morte volerint, herbulam quandam apud se natam capere; cui cum indormierint, *et somno, ut ait Diodorus Siculus lib. II, sine labore et absque ullo sensu mollestiae, veluti suavissimo quodam somno correptos, extingui.* Verum nullae fabulae, quantumvis concinnae, atque acutissimo ingenio excogitatae, hunc piorum hominum somnum expresserint, quorum animae vere aetere pro taprobatica herbula gratiam habent suavitatis conciliatricem, cui cum indormierint iucundissime emoriuntur, qualem omnino mortem Job censet expectandam. Patet secundo nullam

iustis in hac misera vita requiem sperandam esse, sed in altera illa beata, siquidem in Apoc. xiv, 13, Spiritus amado, id est a tempore mortis, dicit viros sanctos requieturos esse a laboribus suis, haud obscure significans labores usque ad finem vite duraturos, et optatam requiem a morte et non antea expectandam esse: vide de hoc argumento plura cap. ix, 18 notata.

14. CUM REGIBUS ET CONSULIBUS TERRAE, QUI AEDIFICANT SIBI SOLITUDINES. — Septuaginta vertunt, *περὶ βασιλέων βασιλευσάντων τῆς γῆς, καὶ ὑποψηφῶν ἐπὶ ἐξουσίᾳ, cum regibus consiliariis terrae qui gloriabantur in gladiis:* expende modo in quo illa duo inter se possint convenire, scilicet *aedificare solitudines et gloriari in gladiis*; siquidem in gladiis gloriari idem est quod de multitudine exercituum extolli, et frequentissimum militem ostentare; *aedificare vero solitudines* est omni frequentia et auxilio militari penitus destitui, et omni insuper hominum consorcio carere. An idem possit esse in regibus et principibus gloriari in multitudine exercituum, quod *aedificare sibi solitudines*? profecto idem prorsus est: dum enim princeps quispiam numerosissimum conflavit exercitum, et fortissimum militum delectum facit, copiasque suas in immensum adauget, saepenumero *aedificat sibi solitudinem*, et populis ac regnis inducit vastitatem; et tandem aliquando ab omnibus derelinquendus, solus divinae irae reservatur, ut miserabili fine vitam concludat: testis huius rei locale per se est Xerxes ille regum potentium miraculum, qui tumore et ambitione persicava vel ab ipsis magnis montibus sibi honoris causa verticem inclinari cupiebat, qui minabatur fluminibus, qui oceano, quasi naturae dominus, vineula injiciebat, duxit ad Thermopylas quingentas et viginti octo myriadas bellatorum, cum myriads decem hominum millia contineret: quo exercitu nescio an ullus unquam major fuerit. Itaque fluvii exciscebantur, seges agrorum omnis, prata viridia, silva ingentes, Europae et Asiae fructus, ut a locustis numero infinitis consumebantur. Sed quis tandem finis expeditionis? regis fuga, pavor ingens, dedecus immortale, multorum millionum mors, hostium preda, latitiae et triumphi: quis unquam adeo in gladiis gloriatus fuit, et tantam sibi aedificavit solitudinem? Simile est quod de Atalio rege Gottho scribit Paulus Orosius circa finem lib. VII, memorans ipsum cum incredibili, Xerxiana vix inferiore, ter mille et ducenarium navium classe Romanam contendisse; cumque jam in litore innumerabilem fortissimorum militum exercitum ad urbem invadendam exposuisset, nescio quo panico terrore subito correptum, et in fugam versum, prima quaque arrepta navis solum Carthagine rediisse, ibidemque confinio militari manu interfectum miserime occubuisse. Ecce tibi Atalium inauditum maximarum navium multitudinem fabricantem; equid tandem in tanto navium numero princeps potentissimus

In hac vita non est speranda quies, sed in futura.

Verx. 14.

Quomodo idem sit gloriari in gladiis et aedificare solitudines.

Xerxes numero necesse est exa gloria.

Atalio ser. 4.

sibi aedificavit nisi solitudinem, quando solus una navi Carthagine fugit penas ibi irato Numini daturus? Ex his et aliis innumeris, quae brevitas causa omittit, exemplis luculenter, ut opinor, patet, quam vere principes et reges, qui in gladiis gloriantur, plerumque sibi ipsis solitudinem aedificant.

Cum igitur S. Job, uti sapiens erat, istiusmodi regum et magnatum miseris vicissitudines et calamitates haberet penitus exploratas, atque ipso iam usu et experientia comprobatis, iure merito ad quietem et malorum tantorum finem vel per ipsam mortem anhelat: tantis enim malis vita haec repleta est, ut comparatione sui mors remedium putetur esse, non poena; neque melior est regum consulumque haec in parte quam plebeiorum conditio, quos eadem manet sors, et non minus in marmoreo tumulo, quam pauperes in suo pulvere aut etiam inseppelli putrescunt. Facessat igitur Tribonianus, mirus quidem civilium legum interpres, sed effractor violatorumque divinarum, et a christiana religione abhorrens. Hic (ut ait Suidas) adulator rei *aristoteli*, et impostor, persuaderet Justiniano imperatori conatus est eum nunquam moriturum, sed cum carne in caelum assumptum in: stulta omnino impique persuasio, quam ipsi orientis imperatores invento sane pulcherrimo, et in primis salutaris confutaverunt: nam coronato imperatori inter pompam regie magnificentiae glorieque tubas undique resonantes supremi aulae palatini et vario marmore frusta offerre solebant, et rogare, quae ex genere fieri sibi monumentum vellet, ut se moriturum agnosceret. Certe si Tribonianus cum Jobo ad regum consulumque sepulcras, et mansuetas solitudinesque, quas sibi aedificat, frequentius diverlisset, atque in iisdem marcescentis glorie exuvias et furens libitinae spolia potentissimis terrarum dominis detracta sagaci mentis oculo accuratius perlustrasset, haudquaquam sane tam vesanus aut excors exstisset, et crederet persuadere Justiniano se posse eum nunquam extremum vitam diem obitum. Sed puerile omnino et ridiculum id erat, cum non modo imperatores maximi, sed ipsa quoque florentissima olim imperia jaecerint. Quare Agapetus Diaconus, cap. LXVII, in aureis suis monitis ad Justinianum morti scite attribuit *παρρησιας ἔδωκεν, οὐκ ὀκνησας δέντες, quos indigit, inquit, omnibus, nihil reverita ἀπαρτίων ἀναπαρτίων, dignitatum splendoris.* Haec igitur atque similia mediarii oportet eos qui sibi in vita et in morte consulum esse voluerint: nam, ut bene monet S. Leo, serm. 5 *de Jejan. sept. mensis*, « haec sollicitissima meditatio esse debet sapientis, ut quoniam breves dies istius vite et incerta sunt spatia, nunquam sit mors morituro improvisa, nec inordinatum incidat finem, qui se novit esse mortalem. » Sanctus quoque Hieronymus, magnus et ipse doctor sapientiae, tanti fecit hanc meditationem, ut ad labes vitiorum

Reges neque misericordiam et mortales et plebi.

Tribonianus frustra Justiniano pollicetur et immortalitatem.

Meditatio mortis necessaria ad vitam purissimam assumendam.

eludendas parandamque vite christianae perfectionem putet sufficere; unde illud tanto ingenio dignum acroama: « Facile contemnit omnia qui se semper cogit moriturum: » hoc unice quisquis seria secum et attenta cogitatione perolvit, et assidua meditatione sibi penitus inculcat, et inatatur in primis, quantum mortalis quidem et instabilis huius vite conditio patitur, inanes omnes rerum futiium ac noxiarum cogitationes excludere, omnes pravas animi affectiones in gyrum rationis reducere, omnesque morum labes emaculare, et quasvis etiam minimas imperfectiones, quoad eum divina gratia fieri potest, sedulo emendare ac penitus obliterare studet, ad omnimodam spiritus puritatem et omnem terrene concretionis vacuitatem ac solitudinem cum Jobo mystice suspirans et exclamans: « O utinam dormiens silerem, et summo meo requiescerem cum regibus et consulibus terrae, qui aedificant sibi solitudines. »

Quibus verbis arcano quodam ac recondito sensu summa cordis ac vite puritas veluti natis ac pulcherrimis suis coloribus depicta nobis representatur: haec est enim veluti quaedam dormitio et inquietarum sedatio cogitationum, nec non invillium desideriorum soporatio, quae mentem suavissimo quasi somno reficit vegetatque: haec est item arcaea illa solitudo, quae per omniagenam immoderantiae ejusdemque vacuitatem in singulis animae viribus spiritaliter exstruitur, quos illi consules et reges adducit, qui sano prudentique consilio omnem a se imperfectionem amoluntur, et impotentibus animi motibus imperant, ac super semetipsos censura districtioris regnant, prout pulchre S. Gregorius lib. IV Moral. cap. xxviii, hunc locum mystice exponit: « *Solitudines*, inquit, *aedificare* est a secreto cordis terrenorum desideriorum tumultus expellere, et a intentione aeternae patrie in amorem intima quietis anhelare. An non cunctos cogitationum tumultus a se expulerat qui dicebat Psal. xxvi, 4: *Unam petii a Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vite meae?* a frequentia quippe terrenorum desideriorum fugerat, et ad magnam videlicet solitudinem semetipsum conculerat, ubi eo tutius nihil extraneum conspiceret, quo incompetens nihil amaret; a tumultu seorum corporum illam quandam secusum petierat, quietem mentem, in qua tanto purius Deum cernebat, quanto humocum se solusolum inveniret. » sic ille. Ad hanc eandem mentis puritatem regius quoque vates suspirabat ex intimo cordis affectu clamans Psal. lvi, 8: « *Quis dabit mihi pennas sicut columbae, et volabo, et requiescam?* » *Columba*, avis timidae et circumspicte, penas optat, quibus ab omni prorsus immunditia declinet, atque in pace se et interna quiete conservet; de quo desiderio ita divine S. Bernardus, serm. 52 in Cant.: *Utinam, inquit, hac morte ego frequenter cadam, ut evadam la-*

Vita puritas est dormitio et inquietudo.

Mystice mortuorum.